

Nr 28.

*Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till naturskyddslag m. m., dels ock moti-
oner, som väckts i anledning av propositionen.*

Genom en den 4 april 1952 dagtecknad proposition nr 188, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) Naturskyddslag.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Naturen utgör en nationell tillgång, som skall skyddas och vårdas.
Envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödig skada ej uppkommer.

Nationalparker.

2 §.

I syfte att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick kan kronan tillhörig mark avsättas till nationalpark.

3 §.

Angående nationalparkeres vård och förvaltning förordnar Konungen.
Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer åger för varje särskild nationalpark meddela de föreskrifter beträffande rätten att färdas över nationalparken eller eljest vistas där ävensom angående ordningen i övrigt inom området, som finnas erforderliga för att trygga ändamålet med nationalparken.

4 §.

Enligt 3 § meddelade föreskrifter skola ej lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i lapparna medgivna rättigheter till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, älg och örn eller innebära hinder för lapparna att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

Naturminnen.

5 §.

Område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kändedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet finnes böra särskilt skyddas, må fridlysas såsom naturminne.

6 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter, som beträffande naturminnets vård och förvaltning eller i övrigt finnas erforderliga för att trygga ändamålet med fridlysningen.

Konungen må förordna, att vården och förvaltningen av naturminne helt eller delvis skall omhänderhavas av myndighet.

7 §.

Medför fridlysning sådan inskränkning i rätten att bebygga mark, att ägaren kan nyttja marken allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller tillskyndas honom eljest avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits innan beslutet om fridlysningen meddelades. Ersättning må, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

Föranleder fridlysningen synnerligt men vid fastighetens nyttjande, må ägaren fordra att fastigheten löses.

8 §.

Då fråga väckts om fridlysning må länsstyrelsen för viss tid, högst tre år, meddela förbud mot att beträffande det berörda området eller föremålet utan länsstyrelsens tillstånd vidtaga åtgärd som strider mot fridlysningens syfte. Om särskilda skäl äro därtill, må förbudets giltighetstid av länsstyrelsen förlängas med högst tre år.

Skulle vägran av tillstånd enligt första stycket medföra sådan inskränkning i möjligheten att nyttja med förbudet avsedd mark på sätt som tidigare skett, att avsevärt men tillskyndas ägaren eller annan rättsinnehavare med avseende å marken, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Ersättning skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp.

Ersättning enligt denna paragraf må, om skäl äro därtill, avräknas å gottgörelse som sedermera kan komma att utgå jämlikt 7 §.

9 §.

Undantag från fridlysning må av länsstyrelsen medgivas för vetenskaplig forskning eller därmed jämförligt ändamål.

Fridlysning skall av länsstyrelsen upphävas eller i erforderlig mån jämkas,

1. om det på grund av att naturminnet förstörts eller avsevärt förändrats till sin beskaffenhet eller av annan särskild anledning framstår såsom meningslöst eller behövt att bibehålla fridlysningen eller vissa därvid meddelade bestämmelser; samt

2. om det begäres av någon som genom expropriation förvärvat rätt till sådant nyttjande av naturminnet som icke är förenligt med fridlysningens syfte.

Fridlysning må av länsstyrelsen upphävas eller jämkas,

1. om fridlysningen finnes hindra eller avsevärt försvåra företag av större allmän eller enskild nytta; samt

2. om fridlysningen på grund av omständigheter som ej tagits i beräkning när fridlysningsbeslutet meddelades medför avsevärt större intrång än då förutsatts.

10 §.

Erfordras förberedande undersökning på marken innan fridlysning beslutas eller beslutad fridlysning upphäves eller jämkas, må sådan verkställas genom länsstyrelsens försorg. Därvid skall tillses, att skada å egendom såvitt möjligt undvikas.

11 §.

Beröres naturminne av arbetsföretag och erfordras med anledning därav särskild undersökning av naturminnet eller särskild åtgärd för att bevara det, skall kostnaden därför åvila företaget, såvitt det ej på grund av särskilda förhållanden finnes obilligt.

Undersökning eller åtgärd som avses i första stycket skall vidtagas så skyndsamt som möjligt.

Naturparker.

12 §.

Område, som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen, må fridlysas såsom naturpark.

13 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter, som finnas erforderliga till tryggnad av områdets användning för därmed avsett ändamål samt beträffande allmänhetens rätt att färdas över området eller eljest vistas där ävensom angående allmän ordning i övrigt inom området.

14 §.

Fridlysning må ej ske utan ägarens samtycke, med mindre området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet.

15 §.

Vad i 7—11 §§ stadgats om naturminne skall i tillämpliga delar gälla även beträffande naturpark.

Särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter.

16 §.

Finnes växtart med hänsyn till fara för utrotning böra skyddas på annat sätt än genom att ett eller flera områden fridlysas såsom naturminne, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

17 §.

Föreligger beträffande djurart sådant förhållande som sägs i 16 §, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo.

Om fridlysning av djur vars dödande eller fångande är att hänföra till jakt eller fiske gäller vad därom särskilt stadgas.

18 §.

Förbud enligt 16 eller 17 § skall ej utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande.

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

19 §.

Kan arbetsföretag, som avser annat än bebyggelse, komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör innan företaget utföres samråd ske med länsarkitekten eller den han anvisar.

20 §.

I fall som avses i 19 § äger länsstyrelsen vid vite förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som, utan att vara oskäligt betungande, må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, därest frågan om företagets tillåtlighet med hänsyn till dess inverkan på naturen enligt lag skall prövas i särskild ordning.

21 §.

Finnes anledning antaga, att täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter inom visst område skulle komma att väsentligt ändra landskapsbilden, äger länsstyrelsen förordna, att sådant arbetsföretag icke må utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Ej må förordnandet inkräkta på rätt, som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen.

I samband med tillstånd må länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas.

Vägras tillstånd eller meddelas föreskrifter enligt andra stycket och tillskyndas därigenom markens ägare eller annan rättsinnehavare med avseende å fastigheten avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han lider. Ersättning må bestämmas att utgå med visst årligt belopp, med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

22 §.

Vill någon utomhus varaktigt anbringa tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål, bör han, om anordningen på grund av sin storlek eller av annan orsak kan komma att störa landskapsbilden, samråda med länsarkitekten innan anordningen anbringas.

23 §.

Finnes anordning som avses i 22 § vara uppenbart vanprydande i landskapsbilden, må länsstyrelsen vid vite förelägga anordningens ägare eller, om denne ej är känd, ägaren av den mark, där anordningen är uppsatt, att avlägsna anordningen eller vidtaga de särskilda åtgärder därmed som länsstyrelsen finner erforderliga.

Har någon enligt första stycket ålagts att avlägsna där omförmäld anordning må, om särskilda skäl föranleda därtill, ersättning för förlust lämnas honom av allmänna medel med belopp högst motsvarande kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande.

24 §.

Vad i 22 och 23 §§ stadgats skall ej gälla i fråga om anordning, vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

25 §.

För område som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet är av särskilt intresse må länsstyrelsen, i den mån så finnes lämpligt för att skydda landskapsbilden, förbjuda att anordning som avses i 22 § anbringas utomhus annorledes än å byggnad till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet.

Förbud som nu sagts skall anses innefatta jämväl förbud mot åtgärder för att vidmakthålla dylik anordning, vilken tillkommit innan förbudet trädde i kraft.

Särskilda bestämmelser till skydd mot nedskräpning.

26 §.

Envar skall tillse att han ej skräpar ned i naturen med glas, papper, avfall eller annat, så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för annan.

27 §.

Har på viss plats i naturen skräpats ned eller eljest osnyggats och har därav för närboende eller andra uppkommit obehag av betydelse eller uppenbar fara för skada till person eller egendom, äger länsstyrelsen, i den mån det kan ske utan oskäligt betungande, vid vite ålägga den som vållat eller eljest är ansvarig för nedskräpningen eller osnyggandet att iordningställa platsen samt vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, där enligt särskilda föreskrifter frågan om platsens iordningställande skall prövas i annan ordning.

Behandlingen av ersättningsfrågor.

28 §.

Har fråga väckts om åtgärd enligt denna lag, äger länsstyrelsen förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen av fastighet att inom viss tid, minst två månader, göra anmälan därom hos länsstyrelsen, vid påföljd att han eljest skall hava förlorat sin talan.

Vad i fråga om ersättning eller lösen avtalats eller uppenbarligen förutsetts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla jämväl mot den som efter det rätten till gottgörelse uppkom förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten.

29 §.

Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 7, 8 eller 21 § eller om inlösen av fastighet och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen, jämlikt 28 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos expropriationsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut, varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga väckts om fridlysning jämlikt 5 eller 12 §, vid expropriationsdomstolen väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som vid fridlysning skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Kommer beslut om fridlysning av det innehåll som förutsatts vid expropriationsdomstolen icke till stånd inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftgående dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

30 §.

Är fastighetsägaren enligt 7, 8 eller 21 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som föranlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för fordran, för vilken fastigheten svarade då rätten till ersättning uppkom, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen; och skall om fördelning och utbetalande av beloppet samt verkan därav i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, där förlust tillskyndats fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och densamma till följd av överenskommelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. I sistnämnda fall skall talan om ersättning väckas vid expropriationsdomstolen.

31 §.

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av expropriationsdomstol, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla. Är fråga om inlösen av fastighet skola jämväl stadgandena i 7, 8, 10, 48, 49 och 55—60 §§ lagen om expropriation äga motsvarande tillämpning. Kronan skall vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet, såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Ansvarsbestämmelser m. m.

32 §.

Den som bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats med stöd av denna lag straffes med dagsböter.

Har någon åsidosatt stadgandet i 26 § och har förseelsen varit ägnad att för annan medföra obehag av någon betydelse eller uppenbar fara för skada till person eller egendom, straffes med böter, högst trehundra kronor.

33 §.

Den som gjort sig skyldig till förseelse varom sägs i 32 § skall vara pliktig att ersätta all kostnad som föranledes därav.

34 §.

Har någon vidtagit åtgärd i strid mot förbud eller föreskrift som meddelats med stöd av 6, 8, 9, 13, 15, 21 eller 25 §, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att rätta vad olagligen skett. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning må göras av allmän åklagare eller länsarkitekt. Begär utmättningsman att kostnad för förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

35 §.

Över länsstyrelses beslut enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut. Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som prövas lämplig därtill må föra sådan talan för tillvaratagande av naturskyddets intressen.

36 §.

Innefattar länsstyrelses beslut förbud enligt 8 eller 25 § eller förordnande enligt 21 § första stycket skall förbudet lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan. Detsamma gäller beträffande myndighets beslut om förbud enligt 16 eller 17 §.

37 §.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Genom lagen upphävas lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 1) angående naturminnesmärkens fredande och lagen samma dag (nr 56 s. 7) angående nationalparker.

Beträffande nationalpark som tillkommit före nya lagens ikraftträdande skola, till dess Konungen annat förordnar, äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning.

Fridlysning som skett med stöd av lagen angående naturminnesmärkens fredande skall fortfarande gälla. I fråga om sådan fridlysning skola nya lagens bestämmelser tillämpas. Förmenar sakägare sig härigenom lida intrång i sin rätt och är intrånget icke att anse såsom oväsentligt, äger han att senast den 30 juni 1953 hos länsstyrelsen påkalla omprövning av fridlysningen.

Förbud som länsstyrelse meddelat jämlikt 11 eller 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande skall äga fortsatt giltighet till dess annat förordnas.

Vad i lag eller annan författning stadgas om naturminnesmärke skall efter ikraftträdandet av denna lag i stället hava avseende å naturminne.

2) Lag
angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189)
om expropriation.

Härigenom förordnas att 1 och 108 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation samt rubriken till 108 § samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Fastighet, som — — — det nödigt:

1. för befästning — — — sandflykt förebygges;

11. för att i kronans ägo överföra jordområde av synnerligen märklig naturbeskaffenhet, för dess avsättande såsom naturminnesmärke;

11. för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne;

12. för att — — — — — för yrkesfisket.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål som nu är sagt; och må expropriation enligt Konungens förordnande jämväl äga rum för upphävande av särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt.

11. Särskilda bestämmelser om expropriation av naturminnesmärke, kulturhistoriskt märklig byggnad eller fornlämning.

11. Särskilda bestämmelser om expropriation för naturskyddsändamål eller för att bevara kulturhistoriskt märklig byggnad eller fast fornlämning.

108 §.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att avsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast av vetenskapsakademien.

Expropriation för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne må äga rum endast till förmån för kronan samt, då fråga är om naturminne, för kommun eller sådan förening eller stiftelse, vars huvudsakliga uppgift är ägnad naturskydd och som kan på ett betryggande sätt ansvara för egendomen.

Fråga om expropriation — — — — — för egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

¹ Senaste lydelse av 1 § se SFS 1950: 603 och av 108 § jämte rubrik se SFS 1942: 356.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft fem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 511 av herrar *Ohlon* och *Nerman*, samt nr 512 av herr *Osvald m. fl.*, ävensom inom andra kammaren nr 667 av herr *Andersson* i Dunker, nr 668 av herr *Netzén m. fl.*, samt nr 669 av herr *von Seth m. fl.*

I motionerna I: 511 och II: 669, vilka äro likalydande, har hemställts »att riksdagen ville besluta sådan ändring i — — — förslaget till naturskyddslag, att den allmänna tillsynen över skyddet och vården av naturen anförtros riksantikvarieämbetet, som härför erhåller den organisation och förstärkning av arbetskrafter, som härav föranledes».

I motionerna I: 512 och II: 668, vilka också de äro likalydande, har hemställts »att riksdagen ville — — — *dels* uttala sin anslutning till departementschefens uppfattning rörande den ställning, som vetenskapsakademien bör erhålla i den framtida organisationen av det svenska naturskyddet, och *dels* hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om omgestaltung av svenska naturskyddsföreningen till ett organ med sådana personella och materiella resurser, att det kan bedriva ett verkligt arbete».

I motionen I: 667 slutligen hemställes »att riksdagen — — — måtte göra den ändring i lagtexten, § 19 och följande, som erfordras för att även byggelse, vilken kan väsentligen ändra landskapsbilden, inbegripes i här äsyftade företag».

Beträffande de skäl som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Den egentliga naturskyddslagstiftningen i vårt land omfattar för närvarande två lagar, nämligen lagen den 25 juni 1909 angående nationalparker och lagen samma dag angående naturminnesmärkens fredande. Genom propositionen framlägges förslag till en ny naturskyddslag, som upptager delvis ändrade regler om nationalparker och naturminnesmärken och som dessutom innehåller åtskilliga helt nya bestämmelser till skydd för naturen.

I fråga om nationalparker medför förslaget till naturskyddslag inga egentliga sakliga ändringar. Det samtidigt framlagda förslaget om ändring i expropriationslagen innehåller emellertid den nyheten att mark skall kunna exproprieras för att avsättas till nationalpark.

Beträffande naturminnesmärken föreslås bestämmelser som ge bättre möjligheter till effektivt skydd än de nuvarande reglerna. Enligt proposi-

tionen skall sålunda fridlysning kunna ske även utan ägares eller andra rättsinnehavares samtycke. Å andra sidan skall den som genom fridlysning lider intrång av mera väsentlig betydelse vara berättigad till ersättning för skadan. Kostnaderna härför skola bestridas av staten, om ej kommuner eller enskilda ställa medel till förfogande. I övrigt må nämnas att benämningen naturminnesmärke föreslås skola utbytas mot beteckningen naturminne.

Såsom ett helt nytt institut har i förslaget till naturskyddslag upptagits fridlysning såsom naturpark. Syftet med sådan fridlysning skall vara att för fritidsändamål bevara områden som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet äro särskilt ägnade att bereda befolkningen rekreation och avkoppling genom umgänge med naturen. Om ersättning skall gälla detsamma som vid fridlysning av naturminne.

En annan grupp nya föreskrifter syfta till skydd mot att landskapsbilden förfulas genom grustäkt eller andra arbetsföretag eller genom vanprydande skyltar, anslagstavlor och inskrifter.

Slutligen innehåller förslaget bestämmelser till skydd mot nedskräpning. De innebära bl. a. att det vid straffansvar förbjudes att skräpa ned i naturen med tomglas, avfall, papper eller dylikt så att därav kan uppkomma obehag av någon betydenhet.

I fråga om organisationen av naturskyddsarbetet föreslås att denna skall förbli i stort sett oförändrad.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet den 27 september 1946 numera presidenten K. E. Elliot, filosofie doktorn N. Dahlbeck, professorn C. R. Florin, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren K. Hj. Gustafson, arkitekten S. A. Lindström, numera överdirektören G. H. Nilsson samt numera överingenjören K. J. A. Westman att verkställa utredning om lagstiftning angående naturskyddet m. m. Åt Elliot uppdrogs att vara ordförande.

Utredningsmännen, vilka antogo benämningen *naturskyddsutredningen*, ha i december 1950 avgivit betänkande med förslag till naturskyddslag m. m. (SOU 1951: 5).

Naturskyddsutredningen framhåller i betänkandet, att naturskyddet för att fylla de anspråk, som man i våra dagar är berättigad att ställa, icke såsom nu i stort sett kan inskränkas till att endast avse skydd, huvudsakligen ur vetenskaplig-kulturell synpunkt, för vissa växt- och djurarter och för särskilda, avgränsade områden. Utvecklingen inom det svenska samhället har fortskridit därhän, att det uppkommit ett påtagligt behov av skydd och vård av naturen över huvud och de värden den skänker av alla slag, kulturella, sociala och ekonomiska. För att detta behov skall bli tillgodosett fordras enligt utredningens mening en omdaning såväl av den gällande natur-

skyddslagstiftningen som av naturskyddets organisation. Vid denna omdaning bör särskilt tillses, att de sociala synpunkterna komma mera till sin rätt än enligt hittillsvarande ordning.

På lagstiftningens område har utredningen funnit sig böra begränsa sig till att i huvudsak syssla med den egentliga naturskyddslagstiftningen, d. v. s. den lagstiftning som har till ändamål att ge naturen det skydd som behövs särskilt ur kulturell och social synpunkt. Denna lagstiftning bör enligt utredningens mening sammanföras till en författning, benämnd naturskyddslag. Förslag till sådan lag framlägges i betänkandet. Den speciallagstiftning som betingas av naturskyddets betydelse ur rent ekonomisk synpunkt har utredningen icke befattat sig med. I den mån ändringar i speciallagstiftningen skulle visa sig påkallade böra de enligt utredningens mening vidtagas särskilt inom de berörda områdena — jordbruk, skogsbruk, fiske, jakt o. s. v.

I fråga om naturskyddets organisation har utredningen kommit till den slutsatsen att det bör inrättas en särskild, central myndighet, statens naturvårdsnämnd, som har till uppgift att tillgodose naturskyddet och som är utrustad med nödiga befogenheter och tillräckliga ekonomiska möjligheter.

Över betänkandet ha *remissutlåtanden* avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen — som bifogat yttranden från samtliga skogsvårdsstyrelser — riksantikvarieämbetet, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, statens lönenämnd, svenska naturskyddsföreningen — som bifogat yttranden från Göteborgs biologiska förening, Hallands naturskyddsförening, Norrköpings biologiska förening, Skånes naturskyddsförening, sällskapet Dvalin i Jönköping och Örebro biologiska förening — samfundet för hembygdsvård, skid- och friluftsförbundet, svenska reklambund, Riksförbundet Landsbygdens folk, svenska jägareförbundet, svenska annonsörers förening, svenska landskommunernas förbund, Sveriges riksridrottsförbund — som bifogat yttrande från svenska orienteringsförbundet — samt Sveriges skogsägareförbund. Vid vissa länsstyrelser remissvar ha fogats yttranden från myndigheter och organisationer inom länet. Sålunda har länsstyrelsen i Stockholms län bifogat yttrande från länsarkitekten i länet, länsstyrelsen i Uppsala län yttranden från länsarkitektkontoret, överlantmätaren och länsjägmästaren i länet, länsstyrelsen i Södermanlands län yttranden från länsarkitekten och en inom länet verksam naturvårdskommitté, länsstyrelsen i Kalmar län yttranden från Ölands landskapsmot, styrelsen för Kalmar läns fornminnesförening och Kalmar naturvetenskapliga sällskap, länsstyrelsen i Kristianstads län yttrande från länsarkitekten i länet, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskamrarna och byggnadsnämnderna i Malmö och Hälsingborg, länsarkitekten i länet och styrelsen för Skånes hembygdsförbund, länsstyrelsen i Hallands län yttranden från

länsarkitekten i länet och Hallands naturskyddsförening, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från länsarkitekten och landsfogden i länet, Skaraborgs läns naturskyddsförening och Skaraborgs läns jaktvårdsförening, samt länsstyrelsen i Jämtlands län yttrande från föreningen Heimbygdas i Östersund naturskyddsnämnd.

Remissinstanserna ha i allmänhet antingen tillstyrkt att utredningens förslag till *n a t u r s k y d d s l a g* lägges till grund för lagstiftning eller lämnat förslaget i huvudsak utan erinran. Icke så få understryka, att de finna förslaget värdefullt och väl ägnat att fylla de krav som kunna ställas på en modern naturskyddslagstiftning. Åtskilliga anmärkningar ha emellertid framförts, huvudsakligen beträffande detaljer men i några fall också mot vissa grundsatser och grundläggande bestämmelser.

Meningarna om förslaget att inrätta en central statlig *n a t u r v å r d s m y n d i g h e t* äro betydligt mera delade. Remissinstanserna anse visserligen i regel att en ny naturskyddsorganisation behövs och att denna organisation bör ha större resurser och befogenheter än den nuvarande. Men blott ett tjugotal remissinstanser godtaga i princip den organisation som utredningen föreslagit och av dessa acceptera de flesta förslaget blott med tvekan eller under förutsättning att jämkningar vidtagas däri. De övriga förorda anknytning till någon befintlig myndighet eller organisation i den mån de icke helt avstyrka förslaget.

I några yttranden hemställes att naturskyddsutredningens förslag i sin helhet måtte omarbetas. Denna ståndpunkt intages av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, *länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*. Förbundet anser, att naturskyddsutredningen gjort såväl naturskyddslagstiftningen som den planerade naturskyddsorganisationen alltför omfattande och att båda böra bringas ned till skäligen storlek.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup:

»1909 års naturskyddslagstiftning syftar till att bevara särskilda naturföreteelser, som äro av speciellt intresse huvudsakligen ur vetenskaplig och estetisk synpunkt. Däremot ger den ej något skydd för naturen och landskapet i allmänhet. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning, att en naturskyddslagstiftning med så begränsade syften och verkningar icke är tillräcklig i dagens läge.

Den snabba utveckling som ägt rum på skilda områden har nämligen medfört, att naturen tagits i anspråk på ett helt annat sätt än tidigare. Nätet av kommunikationsleder har blivit tätare och befolkningen mera rörlig. De ekonomiska värdena i naturen ha blivit föremål för en allt intensivare exploatering och naturens estetiska värden ha rönt en ökad uppskattning, som bl. a. tagit sig det uttrycket, att allmänheten i större utsträckning utnyttjar naturen för friluftsliv.

Givetvis har den antydda utvecklingen inneburit intrång på naturen. På sina håll har naturen också utarmats och förfulats. Faran för en fortgående förstöring minskas visserligen genom det ökade naturskyddsintresse, som vuxit fram hos allmänheten huvudsakligen under inflytande från de ideella

organisationer, vilka genom upplysning och propaganda verkat för att stärka intresset för naturens skydd och vård. Men detta utesluter icke behovet av en naturskyddslagstiftning, som bättre än den nuvarande svarar mot tidens anspråk. Kravet på en sådan lagstiftning understrykes också starkt av alla dem som syssla med naturskyddsfrågor.

Det förslag till naturskyddslag som utredningen framlagt är resultatet av omsorgsfulla utredningar och grundliga överväganden. Vid remissbehandlingen har förslaget fått ett välvilligt mottagande. Även jag finner det väl ägnat att, med vissa jämkningar, upphöjas till lag. Jag har intet att erinra mot det av utredningen tillämpade förfaringssättet att i naturskyddslagen upptaga allenast sådana bestämmelser som ha till huvudsyfte att tillgodose de sociala och kulturella synpunkterna och att lämna åt speciallagstiftningen att sörja för naturskydd ur mera utpräglat ekonomisk synpunkt. De nya bestämmelser som föreslås angående naturparker och skydd för landskapsbilden m. m. finner jag i stort sett väl avvägda, dock med det undantaget att förslaget om reglering av utomhusreklamen synes mig alltför omständligt och tyngande. Jag biträder också förslaget att fridlysning skall kunna genomföras tvångsvis men att ersättning då skall utgå för uppkommande förlust. I vissa avseenden böra emellertid enligt min mening de av utredningen föreslagna ersättningsreglerna jämkas. I övrigt vill jag beträffande förslaget till naturskyddslag i detta sammanhang endast tillägga, att jag i och för sig finner visst fog för den av vissa remissinstanser framförda åsikten att lagen borde kallas naturvårdslag. Med hänsyn till att uttrycket naturskydd vunnit hävd torde dock övervägande skäl tala för att den av utredningen föreslagna rubriceringen bibehålles.

Vad härefter angår frågan om naturskyddets organisation, har utredningens förslag i denna del mött stark kritik i remissvaren. Kritiken har visserligen ej så mycket riktats mot själva grundtanken, att det bör finnas ett statligt organ för ledning av naturskyddsverksamheten, utan mera mot det sätt, varpå utredningen velat realisera denna tanke. Vad som förekommit vid remissbehandlingen synes emellertid ge vid handen att tiden ännu icke är mogen för att tillskapa ett centralt naturskyddsorgan som ingår i eller anknytes till statsförvaltningen. I avvaktan därpå bör enligt min mening tillämpningen av naturskyddslagstiftningen liksom hittills i huvudsak ankomma på länsstyrelserna under medverkan av vetenskapsakademien och befintliga frivilliga sammanslutningar på naturskyddets och landskapsvårdens områden. Vissa vårdande och förvaltande uppgifter synas dock böra överlämnas till andra myndigheter. För att de frivilliga sammanslutningarna skola kunna fullgöra sina uppgifter bör understöd av statsmedel lämnas i större omfattning än nu.»

Utskottet vill nu i särskilda avsnitt återgiva vissa av departementschefens närmare uttalanden rörande de delar av propositionen, som förtjäna speciell uppmärksamhet. I anslutning härtill kommer utskottet att i vederbörligt sammanhang redovisa såväl visst yttrande av lagrådet som något av den motivering, vilken åberopats till förmån för ovannämnda motionsyrkanden.

Naturskyddets organisation.

Departementschefen:

»Av den redogörelse jag nu lämnat för remissyttrandena i organisationsfrågan har framgått, att tanken på att tillskapa ett statligt centralorgan för ledning och övervakning av naturskyddsverksamheten i princip vunnit så gott som allmän tillslutning. Däremot har enighet icke kunnat ernås om hur ett sådant organ lämpligen bör vara beskaffat. På denna punkt gå i stället meningarna starkt isär. Utredningens förslag om en fristående naturvårdsnämnd har biträttts av endast ett fåtal remissinstanser. I övrigt har det blivit föremål för allvarlig kritik ur flera synpunkter. På många håll anses det vara att föredra att anförtro uppgiften som central naturvårdsmyndighet åt något redan bestående ämbetsverk. Även mot en sådan lösning ha emellertid riktats anmärkningar, delvis av principiell natur. Därtill kommer att åsikterna om, vilket ämbetsverk som främst borde komma i fråga, äro mycket växlande och att de myndigheter, som utpekats såsom lämpliga, i allmänhet själva ställt sig avvisande. Jag vill också erinra, att några remissinstanser funnit det olämpligt eller onödigt att inrätta något centralorgan samt i stället förordat, att huvudvikten skall läggas på lokal verksamhet och åtgärder inom särskilda grenar av naturvården.

Vad sålunda förekommit ger enligt min uppfattning tydligt vid handen att tiden icke är mogen för att förverkliga planerna på ett statligt centralt naturvårdsorgan som skulle svara för ledningen och övervakningen av naturskyddsarbetet i alla dess olika faser. Tills vidare torde därför naturskyddsverksamheten få organiseras på i huvudsak samma sätt som hittills. Vissa förändringar och förbättringar torde dock kunna genomföras. Beaktansvärda uppslag i detta avseende ha framkommit både under utredningsarbetet och vid remissbehandlingen.

Befogenheten att meddela beslut i ärenden enligt den nya naturskyddslagen bör, såsom ock utredningen föreslagit, i allmänhet tillkomma vederbörande länsstyrelse. Härifrån bör dock göras det undantaget att frågor om visst områdes avsättande till nationalpark skola avgöras av Kungl. Maj:t och riksdagen. Dessutom höra vissa ärenden angående fridlysning av växt- och djurarter prövas av Kungl. Maj:t. Jag förutsätter att länsstyrelserna vid handläggningen av naturskyddsärenden komma att i erforderlig utsträckning inhämta yttranden från sakkunniga institutioner. Såsom jag strax skall närmare utveckla böra enligt min uppfattning för detta ändamål främst anlitas vetenskapsakademien, svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård. Det förefaller mig också i hög grad önskvärt att hos länsstyrelserna allmänt inrättas sådana naturskyddsråd som redan finnas i vissa län. Några föreskrifter härom torde emellertid ej lämpligen böra meddelas, utan det bör få ankomma på varje särskild länsstyrelse att undersöka huruvida behov av och intresse för en sådan organisation föreligger inom länet. En nära till hands liggande utväg att få till stånd ett

naturskyddsråd synes vara att låta det bestå av länsarkitekten och landsantikvarien samt en representant för naturskyddsföreningen i länet och en för hembygdsrörelsen. Naturligtvis kunna dock även andra sammansättningar tänkas, och den lösning bör väljas som länsstyrelsen i det särskilda fallet finner lämpligast.

Vården och förvaltningen av naturskyddsobjekt ombesörjes för närvarande beträffande nationalparkerna av vetenskapsakademien, beträffande naturminnesmärken på annan kronomark av den myndighet som har marken under sin förvaltning och beträffande naturminnesmärken på enskild mark av vederbörande ägare. Utredningen har i detta avseende föreslagit de ändringarna, att vården av nationalparkerna skall överflyttas till domänstyrelsen samt att naturminnen på enskild mark skola ställas under förvaltning av vederbörande skogsvårdsstyrelse, såvida ej länsstyrelsen annorlunda förordnar. Till detta förslag kan jag ansluta mig. Vad först beträffar nationalparkerna lär det vara önskvärt att skötseln av dem i högre grad än hittills inriktas på positiva, vårdande åtgärder. För denna uppgift torde domänverket äga större resurser än vetenskapsakademien. Domänverket har också sedan länge biträtt vid vården av nationalparkerna och har dessutom, enligt särskilt bemyndigande, i stor utsträckning ordnat med fredning av skyddsvärda områden på de marker som stå under verkets förvaltning. Till följd härav finnes tillgång till personal med praktisk erfarenhet av naturvårdsarbete både i domänstyrelsen och i dess lokalförvaltningar. I fråga om naturminnen på enskild mark vill jag framhålla, att säkra garantier för en god skötsel ej torde kunna vinnas utan att det allmänna övertager ansvaret för förvaltningen. Vilka organ som därvid skola anlitas kan vara tveksamt, men de starkaste skälen torde tala för skogsvårdsstyrelserna, vilkas personal redan nu rätt ofta torde komma i beröring med naturskyddsfrågor vid sin tillsyn över skötseln av de enskilda skogarna. Av remissyttrandena framgår också att skogsvårdsstyrelserna själva i allmänhet icke ha något att erinra mot att påtaga sig nu ifrågavarande förvaltningsuppgift. Råd och anvisningar för verksamheten kunna vid behov utfärdas av skogsstyrelsen. I likhet med utredningen anser jag därför att som huvudregel bör gälla att förvaltningen av naturminnen på enskild mark skall handhas av vederbörande skogsvårdsstyrelse. Länsstyrelsen bör emellertid också äga möjlighet att anförtro förvaltningen åt markägaren eller annan enskild person eller sammanslutning som har förutsättningar för att sköta naturminnet på ett tillfredsställande sätt. Skulle det sedermera visa sig att skötseln försummas, bör förvaltningen överflyttas till skogsvårdsstyrelsen. Så bör också ske, om den som erhållit uppdraget begär att bli befriad därifrån.

Den vetenskapsakademien nu tillkommande uppgiften att föra register över naturminnen torde böra överflyttas till domänstyrelsen. Det må anmärkas att domänstyrelsen redan för register över naturföremål och områden som styrelsen själv förklarar fredade.

En synnerligen viktig del av naturskyddsarbetet är den som innefattar

utrednings- och rådgivningsverksamhet. Denna del av arbetet torde liksom hittills i huvudsak böra ombesörjas av vetenskapsakademien och olika frivilliga sammanslutningar. Bland de senare torde framför allt svenska naturskyddsföreningen med därtill anslutna lokalföreningar och ordsombud böra regelmässigt tagas i anspråk som rådgivare åt myndigheterna. Även med samfundet för hembygdsvård bör samråd äga rum, främst på landskapsvårdens område. I ärenden angående fridlysning av visst område såsom naturpark torde yttrande böra inhämtas från statens fritidsnämnd.

Vad närmare beträffar vetenskapsakademiens framtida ställning inom naturskyddet vill jag nämna, att utredningen avsett att akademiens befattning med naturskyddsfrågor skulle upphöra och övertagas av den nya statliga naturvårdsmyndigheten. Om, såsom jag förutsatt, någon sådan myndighet icke kommer till stånd, synes vetenskapsakademien böra bibehållas som sakkunnigt rådgivande naturskyddsorgan. Dess uppgifter i detta avseende torde emellertid böra begränsas och anpassas efter den vetenskapliga inriktning som kännetecknar akademien. Behov av vetenskaplig expertis torde framför allt göra sig gällande, då fråga är om fredning av större områden t. ex. nationalparker. Jag förutsätter därför att akademien skall medverka bl. a. vid utformningen av reglementen och ordningsföreskrifter för nationalparkerna. Som allmän regel bör gälla att akademien skall höras i alla större naturskyddsfrågor där det kan antagas vara av vikt att vetenskapliga synpunkter bli beaktade. I övrigt räknar jag med att akademien liksom hittills skall bli i stånd att föranstalta om vetenskapliga undersökningar av märkliga naturföreteelser och ta initiativ till skyddsåtgärder.

Ställningen såsom allmänt sakkunnigt naturskyddsinstitution torde böra övertagas av svenska naturskyddsföreningen, som enligt min uppfattning bör få tillfälle att i högre grad än nu öva inverkan på naturskyddets gestaltning. Föreningen torde sålunda regelmässigt böra höras i fridlysningsärenden och andra aktuella naturskyddsfrågor av någon betydelse. Såsom jag redan nämnt synes det mig vidare lämpligt att, i den mån naturskyddsråd inrättas hos länsstyrelserna, i dessa få ingå representanter för de till svenska naturskyddsföreningen anslutna lokalföreningarna. Dessa lokalföreningar ävensom riksföreningens ordsombud torde också på annat sätt böra anlitas för att biträda länsstyrelserna, t. ex. för att verkställa undersökningar på platsen. Slutligen synes det böra ankomma på svenska naturskyddsföreningen att i främsta rummet svara för propaganda och upplysning på naturskyddets område samt att ta initiativ till åtgärder av olika slag. Enligt vad jag inhämtat är föreningen beredd att, efter måttet av de resurser som komma att stå till dess förfogande, påtaga sig de uppgifter jag nu antytt.

Samfundet för hembygdsvård torde böra utnyttjas såsom rådgivande organ beträffande den gren av naturskyddsverksamheten som brukar betecknas med ordet landskapsvård. I enlighet härmed bör enligt min mening samfundet anlitas som remissinstans företrädesvis i ärenden som röra till-

lämpning av den nya naturskyddslagens bestämmelser till skydd för landskapsbilden. Det arbete som bedrivs inom samfundets vägvårdsbyrå torde böra fortsättas i samma former som hittills. Enligt vad jag erfarit har samfundet planer på att utvidga området för byråns verksamhet till att omfatta, förutom vägväsendet, även vattenföretag av olika slag. Mot en sådan utveckling har jag intet att erinra. Vad jag nyss anfört om lämpligheten av, att svenska naturskyddsföreningen genom sina lokalföreningar blir representerad i de naturskyddsråd, som må komma att inrättas hos länsstyrelserna, samt att dessa lokalföreningar även eljest anlitas för att biträda länsstyrelserna, äger motsvarande tillämpning i fråga om samfundet och dess hembygdsföreningar. Jag anser också önskvärt att samfundet, i likhet med svenska naturskyddsföreningen, bedriver propaganda och upplysningsarbete samt tar de initiativ, till vilka samfundet finner anledning. Därvid förutsätter jag att denna verksamhet väsentligen begränsas till landskapsvårdens område. Jag har genom överläggningar med representanter för samfundet övertygat mig om, att samfundet är villigt att i mån av tillgängliga resurser medverka i naturvårdsarbetet i enlighet med nu angivna riktlinjer.

Jag har för avsikt att föreslå ökade statsbidrag till det frivilliga naturskyddsarbetet.»

Motionerna:

I *motionerna I: 511* och *II: 669* anföres bl. a. följande.

»Propositionens förslag innebär en olycklig splittring av naturskyddsärendenas handläggning. Ingen organisation kommer att äga den samlande överblicken av naturskyddsarbetet. Härav måste följa en onödigt tyngande remissapparat och en tungroddhet vid lagstiftningens tillämpning, som med hänsyn till en väntad ökning av naturskyddsärendena måste få högst beklagliga följder. Vill man icke acceptera utredningens förslag om en särskild statsinstitution är det därför icke nödvändigt att skjuta organisationsfrågan på framtiden. Remissyttrandena ge förslag till andra lösningar som icke böra lämnas obeaktade. Nära till hands ligger att anförtro naturskyddets ledning åt någon redan befintlig myndighet, helst ett centralt verk med lokal organisation. Särskilt värt att taga fasta på är det av Svenska naturskyddsföreningen och flera länsstyrelser framförda förslaget om en förläggning av det centrala naturskyddsarbetet till riksantikvarieämbetet.

Vården av fornminnen och byggnadminnen måste gå hand i hand med naturskyddet. Här råder icke något motsatsförhållande. Den 'natur' vi önska skydda och vårda är i stor utsträckning resultatet av tidigare kulturpåverkan. Naturskyddet måste väsentligen inriktas på att bevara och skydda kulturlandskapet. Att se det hela som en enhet är därför enbart rationellt.— — Riksantikvarieämbetet förfogar över en landsomfattande organisation med landsantikvarier, länsföreningar och ett stort antal lokala ombud. Det måste innebära en utomordentlig fördel att kunna anlita denna

organisation även för naturskyddsarbetet. Redan nu förefinnes här ett stort intresse för dessa frågor, särskilt hos landsantikvarierna. Att utbygga den med hänsyn till erforderlig naturvetenskaplig sakkunskap bör icke möta någon svårighet. Däremot kan det bli både svårt och kostsamt att bygga upp en helt ny organisation. En till riksantikvarieämbetet ansluten avdelning för naturvårdsärenden — en naturskyddsinspektion — bör i huvudsak organiseras enligt Svenska naturskyddsföreningens förslag i yttrande till Kungl. Maj:t den 30 augusti 1952. Personalstat för avdelningen bör upptagas i proposition till nästa års riksdag, då jämväl de frivilliga organisationernas behov av anslagsmedel bör bli föremål för prövning.»

I *motionerna I: 512* och *II: 668* framhålles bl. a.:

»Det är uppenbart, att naturskyddsföreningens nuvarande organisation icke fyller de krav, som böra ställas på en central naturskyddsinstitution. Bland annat tarvas, såsom propositionen också vitsordar i anslutning till vad föreningen föreslagit, en fastare lokal förankring genom lämpliga länsorgan. Föreningen har också redan gått i författning om utarbetande av nya stadgar, vilka skulle så långt som möjligt i organisatoriskt hänseende tillgodose de nya krav, som komma att ställas på föreningen. Ett stadgeförslag, som vunnit styrelsens principiella gillande, har för yttrande varit utsänt till de 25 lokalföreningar, som äro anslutna till föreningen. Sedan stadgeförslaget överarbetats av styrelsen, kommer det att under instundande vinter föreläggas föreningsstämman. Det föreliggande stadgeutkastet följer den principen, att föreningens blivande uppgift vid tillämpningen av naturskyddslagstiftningen är av klart allmän natur, att denna uppgift både organisatoriskt och ekonomiskt bör hållas skild från den egentliga föreningsverksamheten, och att den helt bör bekostas av statsmedel. Enligt utkastet avses vidare att säkerställa erforderligt inflytande på naturskyddets ledning från alla delar av landet genom lokal förankring, dels medelst lokal representation i ett förbundsråd, dels genom tillsättande av länsombud, vilka förutsättas i allmänhet skola ingå i naturskyddsnämnder i länen. Ett tiotal riksorganisationer, vilkas verksamhet på ett eller annat sätt berör naturskyddet, skulle också erhålla säte och stämma i förbundsrådet.»

Efter att ha berört naturskyddsföreningens olika verksamhetsuppgifter uttala motionärerna vidare:

»Den sålunda angivna verksamheten skulle under styrelsens överinseende ledas av en naturskyddsintendent, vilken vid sin sida skulle ha en naturskyddsnämnd av på olika områden sakkunniga personer. Ledamöterna av denna nämnd skulle utses av Kungl. Maj:t. — — — En dylik organisation torde emellertid ej kunna komma till stånd utan utredning från Kungl. Maj:ts sida. Eftersom tillämpningen av naturskyddslagstiftningen är en allmän uppgift, har styrelsen under hand hemställt, att från Kungl. Maj:ts sida måtte föranstaltas om utredning om det personal- och medelsbehov som med utgångspunkt från propositionens ståndpunkt kommer att föreligga.»

Nationalparker.

Departementschefen:

»För min del ansluter jag mig till utredningens uppfattning att i lagen bör i korthet anges för vad ändamål avsättning till nationalpark må komma i fråga. Såsom utredningen anført erhålles därigenom bl. a. bättre vägledning för avgörandet, huruvida i det särskilda fallet önskat skydd för ett visst område lämpligen bör åstadkommas genom att området avsättes till nationalpark eller genom att det fridlyses som naturminne. — — — I övrigt innefattar utredningens förslag beträffande nationalparker i huvudsak endast den nyheten att de föreskrifter, med vilkas hjälp nationalparkernas karaktär av naturreservat skall tryggas, icke längre skola meddelas i lag utan på administrativ väg. Häremot har jag för min del ingenting att erinra. Med en sådan ordning blir det möjligt att smidigare anpassa reglerna för nationalparkernas skötsel efter förhållandena i varje särskilt fall. En annan fördel är, att behovet av positiva vårdande åtgärder kan tillgodoses bättre än om man alltjämt skall vara bunden vid mer eller mindre stela detaljbestämmelser i lagen. Jag vill framhålla att en ram beträffande skyddsföreskrifternas innehåll kommer att finnas i det nya stadgandet om vad som skall vara ändamålet med inrättande av nationalparker. Därest detta stadgande godkännes av riksdagen, torde därför något ytterligare beslut från riksdagens sida angående grunderna för nationalparkernas förvaltning icke vara erforderligt. Avfattningen av stadgandet i fråga utgör också en garanti för att någon olämplig uppluckring av de nuvarande skyddsreglerna icke skall komma till stånd.»

Naturminnen.

Departementschefen:

»Om man vill bereda ett effektivt skydd åt landets naturminnen, torde det vara ofrånkomligt att öppna möjlighet till fridlysning även i sådana fall, där rättsägare av en eller annan orsak vägrar att lämna sitt samtycke till åtgärden. Jag biträder därför förslaget att fridlysning, om så erfordras, skall kunna genomföras mot vederbörandes bestridande. Att — såsom kammarkollegiet ifrågasatt — därvid göra undantag för naturminnen på mark, som vid planläggning avsatts för bebyggelse eller redan tagits i anspråk till tomt eller trädgård torde icke vara lämpligt. Det är icke uteslutet att man också på dylik mark kan vilja fridlysa t. ex. ett märkligt träd eller något annat enstaka naturföremål. En sådan åtgärd lär i regel ej behöva medföra något nämnvärt intrång, men det är därför ingalunda säkert att markägaren kan förmås att lämna sitt samtycke till åtgärden.

Såsom utredningen framhållit måste en fridlysning regelmässigt föranleda vissa olägenheter för markägaren och andra rättsinnehavare med avseende å fastigheten. Ersättning bör i princip utgå för detta intrång. Några remissinstanser ha uttryckt farhågor för att förslaget på grund härav kunde

komma att få menliga och oberäkneliga följder ur statsfinansiell synpunkt. Dessa farhågor förlora emellertid sitt berättigande om man fasthåller vid utredningens ståndpunkt att beslut om fridlysning, som kan ge upphov till ersättningsanspråk, icke får meddelas med mindre länsstyrelsen förvissat sig om att medel för ersättnings gäldande finnas tillgängliga. Statens utgifter för ändamålet kunna då ej överstiga vad riksdagen finner skäl att bevilja i anslag.

Vad beträffar den närmare utformningen av ersättningsbestämmelserna delar jag utredningens uppfattning, att gottgörelse bör utgå endast för intrång, som är av någon mera väsentlig betydelse. I övrigt vill jag framhålla, att det tydligen är önskvärt att överensstämmelse så långt möjligt åvägbringas mellan naturskyddslagen och den lag om förbud mot bebyggelse inom vissa strandområden som för närvarande är under förberedelse inom justitiedepartementet. Enligt vad jag erfarit är avsikten att i sistnämnda lag stadga ersättningsrätt för sådana fall då byggnadsförbud medför att därav berörd mark kan nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. Detta är samma princip som gäller i flertalet fall enligt byggnadslagen, och det ligger tydligen nära till hands att tillämpa den även eljest då begränsningar i rätten att bebygga mark föreskrivas till främjande av allmänna intressen. Såsom utredningen framhållit kan emellertid fridlysning av naturminne mången gång lända fastighetsägaren och andra rättsinnehavare till men jämväl på annat sätt än genom att byggnadsrätten inskränkes. I själva verket torde i det övervägande antalet fall skada i form av minskad möjlighet till bebyggelse komma att spela en underordnad roll i förhållande till annat intrång. I fråga om sådant intrång lämpar sig en ersättningsregel av nyss angivna innebörd mindre väl. Till belysning härav torde det vara tillräckligt att framhålla, att om t. ex. en liten skogsdunge fridlyses, marken kan förlora hela det värde den tidigare haft för ägaren. Denne skulle då, under återopande av uppenbart missförhållande, kunna göra anspråk på ersättning, även om förlusten i och för sig vore praktiskt taget betydelselös.

På grund av vad sålunda anförts förordar jag att reglerna om ersättning vid fridlysning av naturminne utformas så, att man beträffande skada genom byggnadsförbud tillämpar principen om uppenbart missförhållande mellan markens värde före och efter förbudet men i övrigt följer utredningens förslag att rätt till ersättning skall föreligga vid avsevärt men.

I fråga om skada till följd av byggnadsförbud har utredningen förutsatt att gottgörelse aldrig skulle kunna utgå för tätbebyggelsevärde. Enligt min mening bör sådan gottgörelse lämnas, om fridlysning med byggnadsförbud genomföres beträffande mark som vid planläggning enligt byggnadslagen prövats lämpad för tätbebyggelse. I praktiken lär emellertid detta knappast komma att inträffa. Ej heller utanför planlagda områden torde man för övrigt behöva räkna med att fridlysning skall komma att avse mark som skäligen kan anses ha något tätbebyggelsevärde. Frågan om ersättning för tätbebyggelsevärde torde följaktligen sakna praktisk betydelse för naturskyddslagens del.

Vid sidan av ersättningsbestämmelsen upptar utredningens förslag även ett stadgande att i vissa fall, då fastighet helt eller delvis fridlyses, ägaren må påfordra att fastigheten inlöses. Som förutsättning härför anges i förslaget att fastigheten till följd av fridlysningen kan nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. Även enligt min mening bör möjlighet att påfordra inlösning förefinnas. Det är emellertid av flera skäl angeläget att inlösning kan undvikas i största möjliga utsträckning. Ur denna synpunkt är enligt min mening utredningens förslag ägnat att väcka betänkligheter. Enligt förslaget skulle t. ex. inlösning alltid kunna framtingas därest fastighetens värde väsentligt nedsattes genom ett byggnadsförbud på mark som kunnat utnyttjas till sportstugeområde, detta även om fastigheten fortfarande utan olägenhet kunde användas för jordbruk. Ett sådant resultat synes mig icke rimligt. Jag förordar därför att såsom förutsättning för inlösningsrätt uppställas att fridlysningen medför synnerligt men vid nyttjandet av fastigheten. Ett motsvarande stadgande finnes i 24 § lagen om allmänna vägar.

Utredningen har ansett, att i lagtexten icke bör utsägas något om vem som i förekommande fall skall betala ersättning eller lösa fastigheten. Även jag räknar med, att kommuner och enskilda sammanslutningar i viss utsträckning skola vara villiga att åtaga sig kostnaderna. Gentemot sakägaren torde dock kronan böra stå såsom ansvarig för ersättningens gäldande. Detta bör enligt min mening komma till uttryck i lagtexten.

Såsom jag förut framhållit bör beslut om fridlysning som kan medföra ersättnings- eller inlösningskyldighet icke meddelas utan att länsstyrelsen förvissat sig om att medel till betalning av ersättningen eller lösesumman finnas tillgängliga. Detta förutsätter tydligen att länsstyrelsen har kännedom om, huruvida och i så fall i vilken omfattning sakägare gör anspråk på gottgörelse. Det bör därför åligga sakägare, som vill påfordra ersättning eller inlösning, att efter föreläggande av länsstyrelsen framställa sitt anspråk inom tid, som angivits i föreläggandet, vid påföljd att talerätten eljest går förlorad. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits i 28 § i departementsförslaget.

Om anspråk på gottgörelse framställs och ej finnas böra omedelbart avisas, bör länsstyrelsen söka träffa överenskommelse med sakägaren om skäligt belopp. Kan uppgörelse ej ske, får länsstyrelsen efter skälighetsprövning fastställa vilken gottgörelse som skall utgå och hur den skall betalas. Ersättning bör i regel bestämmas att utgå på en gång. Om fridlysningen kan väntas komma att bestå endast under begränsad tid — t. ex. därför att naturminnet icke är beständigt — eller andra särskilda skäl föreligga, bör dock kunna föreskrivas att ersättning skall gäldas i form av årliga belopp med rätt för båda parter att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden. En föreskrift härom har intagits i förevarande paragraf. I paragrafen har dessutom, efter mönster av vissa stadganden i byggnadslagen och lagen om allmänna vägar, meddelats bestämmelse att vad i fråga om ersättning eller inlösning avtalats eller uppenbarligen förutsatts skola

gälla mellan kronan och sakägare skall gälla även mot den som förvärvat sakägarens rätt med avseende å fastigheten.

Om sakägare ej åtnöjes med länsstyrelsens beslut i fråga om ersättning eller inlösning bör han kunna, efter stämning å kronan, få frågan prövad vid expropriationsdomstol. Bestämmelse härom meddelas i 29 § i departementsförslaget. Om expropriationsdomstolen helt eller delvis bifaller hans talan, uppkommer tydligen ett icke förutsatt medelsbehov. Det kunde därför ifrågasättas att för dylika fall medge omprövning av fridlysningsbeslutet. Ett sådant förfarande förefaller dock ej tilltalande. Det kunde också leda till krav på ersättning från sakägarens sida för den tid fridlysningen ägt bestånd, med påföljd att en ny ersättningsprocess uppkomme. Det synes därför lämpligast att sakägarens rätt enligt expropriationsdomstolens dom icke skall kunna rubbas genom återkallelse av fridlysningsbeslutet. Utdömt belopp får betalas av staten om annan ej är villig att åtaga sig betalningsskyldighet. Jag vill emellertid framhålla att sådana fall som de nu avsedda ej torde bli ofta förekommande. Merendels torde uppgörelse kunna träffas under hand. Skulle detta ej lyckas står möjlighet öppen för länsstyrelsen att hänskjuta frågan om gottgörelse till domstol innan fridlysning beslutas. Enligt 29 § i departementsförslaget skall nämligen frågan om ersättning eller inlösning kunna underställas expropriationsdomstolen ej blott av sakägare utan även av kronan. Och enligt 8 § skall länsstyrelsen ha rätt att då fråga om fridlysning väckts meddela interimistiskt beslut i avvaktan på ärendets slutliga avgörande. Sådant beslut skall kunna gälla för upp till sex år, och denna tid bör vara mer än tillräcklig för att ett domstolsavgörande skall hinna ske innan slutligt beslut i fridlysningsfrågan meddelas.

Vad beträffar behovet av statsmedel för nu förevarande ändamål vill jag framhålla, att därest fråga uppkommer att genomföra en fridlysning som föranleder gottgörelse med mera avsevärda belopp, särskild framställning torde böra göras till riksdagen om erforderlig medelsanvisning. För mötande av sådana oförutsedda utgifter som nyss nämnts samt betalning av andra mindre ersättnings- eller lösenbelopp torde lämpligen böra anvisas ett årligt anslag.»

Naturparker.

Departementschefen, vid lagrådsremissen:

»Allmänhetens behov av att kunna idka friluftsliv tillgodoses för närvarande främst genom den frihet som anses föreligga att överallt beträda och åtminstone tillfälligt uppehålla sig på mark som ej kan skadas därav och som icke är att hänföra till tomt eller plantering. Denna s. k. allemansrätt är av utomordentligt stor betydelse, men dess praktiska värde är ytterst beroende av att områden där den kan utövas stå till förfogande på rimligt avstånd från tätorterna. Den största faran för att så ej blir fallet ligger i den ständigt fortskridande bebyggelsen, varigenom förut tillgänglig

mark förvandlas till tomter. Det är därför naturligt att strävandena att bevara möjligheten för alla till fritidsvistelse i naturen hittills i främsta rummet inriktats på att hindra en planlös exploatering för bebyggelse. Ett betydelsefullt steg i detta avseende togs genom 1947 års byggnadslagstiftning, och arbetet har sedermera fullföljts genom den provisoriska lagen om byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Möjligheten att röra sig fritt på ett visst område är emellertid ur rekreationssynpunkt av föga värde, om icke förhållandena där äro sådana att trevnad och vederkvickelse erhålles. Frågan om att bereda befolkningen tillfälle till friluftsliv kan därför ej lösas tillfredsställande enbart genom åtgärder till skydd för allemansrätten. Det är dessutom önskvärt att kunna hindra att lämpliga och eftersökta fritidsområden förlora sitt värde såsom sådana till följd av kalavverkning, stenbrytning, grustäkt eller dylikt. Beträffande sådana områden kan det också vara av intresse att kunna tillåta att de få utnyttjas för friluftsliv i större utsträckning än allemansrätten medger, t. ex. för s. k. långtidscamping. Samtidigt kan, såsom utredningen framhållit, även föreligga behov av att kunna inskränka allemansrätten, exempelvis genom förbud mot tillfällig tältslagning annat än på vissa anvisade platser.

I några remissyttranden har gjorts gällande att behovet av särskilda fritidsområden lämpligast kunde tillgodoses genom att erforderlig mark för ändamålet inköptes av staten eller av kommuner och industriföretag. Emellertid är det ingalunda säkert att i det särskilda fallet möjlighet står öppen till dylikt förvärv på rimliga villkor. I icke så få fall torde för övrigt de ingrepp som behöva göras i markägarens dispositionsrätt vara så pass obetydliga, att han hellre åtnöjes med ersättning för skadan än avstår från äganderätten till fastigheten. Därtill kommer att ett äganderättsförvärv ej medför befogenhet att genomföra sådana begränsningar i allemansrätten som, på sätt jag nyss antytt, kunna vara önskvärda ur trevnads- och naturskyddssynpunkt.

På grund av vad sålunda anförts ansluter jag mig, i likhet med flertalet remissinstanser, till utredningens förslag om införande av ett särskilt fridlysningsförfarande för tillskapande av fritidsreservat. Syftet med förfarandet bör, såsom utredningen anför, i första hand vara att skydda naturen inom ett ur fritidssynpunkt värdefullt område mot skadegörande åtgärder från såväl markägarens som allmänhetens sida. Med hänsyn härtill synes mig ingen befogad erinran kunna framställas vare sig mot att i detta sammanhang använda termen fridlysning eller mot att bestämmelserna i ämnet upptagas i naturskyddslagen. Måhända kommer det nya förfarandet att få sin största betydelse såsom en utväg att säkerställa naturskyddet inom fritidsområden som redan i annan ordning avsatts för sitt ändamål.

De skäl, som utredningen framfört för sitt förslag, att fridlysning såsom naturpark icke skall kunna ske mot ägarens vilja med mindre området vid planläggning avsatts för fritidsändamål, äro enligt min mening förtjänta

att beaktas. Farhågorna för att det nya fridlysninginstitutet genom en sådan regel kommer att förlora sin effekt torde vara överdrivna. Såsom jag redan nämnt torde i icke så få fall fridlysning såsom naturpark endast obetydligt inverka på möjligheterna att nyttja fastigheten, och det bör då icke vara omöjligt att utverka ägarens samtycke till åtgärden. Jag anser vidare, i likhet med utredningen, att något krav på samtycke även från andra rättsinnehavare än ägaren icke behöver uppställas. I allmänhet torde man nämligen kunna räkna med att brukningen av en fridlyst fastighet kommer att kunna fortgå tämligen ostört samt att följaktligen nyttjanderätts- eller servitutshavare ej komma att lida något mera väsentligt intrång. Däremot kan jag icke biträda utredningens åsikt att rättsverkan i förevarande avseende bör tillerkännas även generalplan som icke blivit fastställd utan endast antagits. Enligt departementsförslaget medgives följaktligen fridlysning såsom naturpark utan samtycke av ägaren allenast beträffande område som i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatts för det med fridlysningen avsedda ändamålet.

Vad härefter angår frågan om rätt för sakägare att göra anspråk på ersättning eller påfordra att fastigheten inlöses torde anledning saknas att tillämpa andra grundsatser vid fridlysning såsom naturpark än vid fridlysning av naturminne. Departementsförslaget har avfattats i enlighet härmed.»

Lagrådet:

»Vad därefter angår det nya institutet fridlysning såsom naturpark kan anmärkas, att syftet härmed väsentligen skiljer sig från det syfte, som ligger till grund för lagstiftningen i övrigt. Vid fridlysning såsom naturpark framträder ej naturskyddet såsom det väsentliga, utan detta institut är framför allt betingat av sociala hänsyn. Vad som eftersträvas är ej så mycket att åt kommande släkten bevara områden av säregen naturbeskaffenhet eller en landskapsbild som fastmera att bereda den växande befolkningen i tätbebyggda orter tillgång till områden för idkande av friluftsliv, att skapa fritidsreservat. I likhet med flera remissinstanser anser lagrådet, att det med visst fog kan göras gällande, att fridlysning för detta ändamål icke rätteligen hör hemma i naturskyddslagstiftningen. Det synes dessutom närmast vara storkommunernas sak att ordna denna fråga. Redan nu finnas möjligheter för dessa att skapa fritidsreservat. Med den utformning, som det nya institutet fått i departementsförslaget, synes för övrigt dess praktiska betydelse ej heller bliva särskilt stor, utan förfarandet lär, såsom departementschefen antytt, huvudsakligen få användning för att säkerställa naturskyddet inom områden, som redan i annan ordning avsatts för fritidsändamål. Vill markägaren ej frivilligt ställa ett område till förfogande, blir nämligen institutets tillämpning beroende av vederbörande kommuns medverkan. Är denna ej intresserad av att avsätta området som fritidsreservat i plan enligt byggnadslagen eller, om avsättning skett, söka fastställelse å planen, lär fridlysning av området såsom naturpark ej komma till stånd.

Lagrådet hyser följaktligen viss tvekan om behovet av den föreslagna lagstiftningen i denna del. Å andra sidan må framhållas, att något egentligt lagtekniskt hinder tydligen ej möter mot att institutet införes i naturskyddslagstiftningen. Detta är ytterst en praktisk lämplighetsfråga. Vissa beröringspunkter mellan ifrågavarande institut och övriga i naturskyddslagen reglerade spörsmål förefinnas otvivelaktigt, såsom departementschefen framhållit. Gränsen mellan vad som utgör naturminne och vad som är att hänföra till naturpark är också svävande. Ett vägande skäl för att bestämmelser rörande naturminnen och naturparker sammanföras i en gemensam lag är framför allt, att de regler, som föreslås angående förfarandet vid meddelande av fridlysning samt rörande därav föranledda ersättnings- och inlösningsfrågor vid de båda instituten, äro överensstämmande. Lagrådet vill därför icke ställa sig principiellt avvisande mot nu berörda del av förslaget. Ej heller det redan anmärkta förhållandet att gränsdragningen mellan de använda begreppen naturpark och naturminne ej är fullt klar lär ur de synpunkter, som lagrådet företrädesvis har att beakta, utgöra hinder mot förslagets lagfästande, eftersom reglerna till skydd för markägare och andra rättsägare äro ensartade i de båda fallen.»

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

Departementschefen:

»För min del anser jag i likhet med utredningen att de nya bestämmelserna om skydd för landskapsbilden utan olägenhet kunna begränsas till att avse utförandet av större arbetsföretag och uppsättandet av reklam-anordningar. Att meddela generella föreskrifter angående skydd för värdträd och alléer bör enligt min mening ej lämpligen komma i fråga. I den mån sådana objekt ha särskilt värde på grund av ålder eller ovanlig skönhet kommer möjlighet att finnas att fridlysa dem såsom naturminnen. Ej heller är jag beredd att föreslå några ändringar i skogsvårdslagen för att tillgodose estetiska intressen.

Enligt min mening innefattar utredningens förslag beträffande arbetsföretag en lycklig avvägning mellan de olika intressen som här stå mot varandra. I och för sig vore det naturligtvis önskvärt att man kunde skapa garantier för att varje arbetsföretag, som kan öva inverkan på landskapsbilden, före utförandet bleve underkastat kontroll ur naturskyddssynpunkt. Detta skulle emellertid knappast kunna åstadkommas på annat sätt än genom att ett allmänt tillståndstvång infördes, och en sådan åtgärd kan av praktiska skäl uppenbarligen ej komma i fråga. Ej heller lär det vara möjligt att genomföra en ordning med obligatorisk förhandskontroll för alla fall då landskapsbilden påverkas mera avsevärt men icke för företag i övrigt. Det torde nämligen möta oöverstigliga svårigheter att i lagtext meddela så klara regler angående gränsdragningen, som måste fordras för att straff eller annan påföljd skulle kunna stadgas för företagare, som icke anmälde

sitt företag för kontroll. Man får därför nöja sig med att söka få till stånd en förhandsgranskning på frivillighetens väg.

Därmed kan man emellertid, såsom utredningen framhållit, ej lämpligen stanna. Därest en företagare åsidosätter råd och anvisningar som meddelats honom i samband med förhandsgranskning, bör viss möjlighet finnas att tvångsvis åstadkomma rättelse. Och om samråd i förväg över huvud ej ägt rum samt företaget på grund därav kommit att medföra skador på naturen, som rimligen bort kunna undvikas, bör företagaren också kunna tvingas medverka till att missförhållandena avhjälpas. I likhet med utredningen anser jag att dessa önskemål lämpligast kunna förverkligas genom att länsstyrelsen får befogenhet att meddela vitesförelägganden. Sådant föreläggande kan dock naturligtvis icke få avse vilka åtgärder som helst. En begränsning måste göras, och det synes mig lämpligt att därvidlag följa utredningens förslag enligt vilket åtgärderna ej få vara oskäligt betungande. Huruvida så är fallet får avgöras enligt allmänna ekonomiska principer. I några remissyttranden ha uttalats betänkligheter mot att göra bestämmelserna om vitesföreläggande tillämpliga även på företag som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Något hinder däremot kan dock enligt min uppfattning icke anses föreligga.

— — — — —

Såsom jag förut anfört anser jag det uteslutet att införa tillståndsprövning beträffande varje arbetsföretag som kan ha ur naturskyddssynpunkt ogynnsamma verkningar. Detta hindrar dock icke att sådan tillståndsprövning bör kunna föreskrivas i fråga om vissa slags företag, som visat sig medföra särskild fara för skada på landskapsbilden, nämligen företag som avse täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter. — — — Även bland remissinstanserna råder enighet härom. De mera principiella anmärkningar som riktats mot utredningsförslaget avse alla att regleringen ej gjorts tillräckligt effektiv.

För min del är jag icke beredd att förorda längre gående åtgärder än dem utredningen föreslagit. Dessa torde också i praktiken kunna medföra goda resultat. Visserligen torde det av ekonomiska hänsyn icke bli möjligt att i någon större utsträckning vägra tillstånd till företag av nu ifrågavarande slag, men mycket kan vinnas genom att länsstyrelsen utnyttjar möjligheten att vid meddelande av tillstånd ge särskilda föreskrifter angående företagets utförande. Biträde vid utformningen av dylika föreskrifter torde i mån av behov kunna erhållas från svenska naturskyddsföreningen och den byrå för väg- och landskapsvård som finnes inrättad hos samfundet för hembygdsvård. — — —

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt remissyttrande erinrat att frågan om ersättning åt sakägare i detta sammanhang är av stor betydelse ur statsfinansiell synpunkt eftersom grustag ofta ha högt värde. Med anledning härav vill jag framhålla att länsstyrelsen lika litet i nu förevarande fall som då fråga är om fridlysning av naturminne bör kunna vidtaga åtgärd som ger upphov till ersättningsanspråk utan att ha på förhand för-

vissat sig om att medel till betalning av ersättningen finnas tillgängliga. Även i övrigt bör angående ersättning i tillämpliga delar gälla detsamma som vid fridlysning av naturminnen.

Genom bestämmelserna i byggnadslagstiftningen och ordningsstadgan för rikets städer stå redan nu tämligen goda möjligheter till buds att hindra störande utomhusreklam i städer och stadsliknande samhällen. Behovet av skydd mot sådan reklam gör sig emellertid starkast gällande inom områden av ren landsbygdskaraktär. I fråga om sådana områden är man för närvarande i huvudsak hänvisad att lita till bestämmelserna i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande och 39 § lagen om allmänna vägar. Intetdera av dessa lagrum erbjuder ett fullgott skydd. Stadsgandena i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande avse endast områden som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet äro av särskilt intresse. Och reglerna i 39 § väglagen, som främst tillkommit av trafiksäkerhetsskäl, ha i praktiken visat sig icke kunna medföra någon mera avsevärd minskning av antalet skyltar utmed vägarna. Skyltarna ha visserligen flyttats längre ut i terrängen, men de ha i stället ofta fått större format och därigenom blivit ännu mera störande än förut. Enligt min mening är det därför ofrånkomligt att en mera generell lagstiftning på området kommer till stånd. Jag delar också utredningens uppfattning att lagstiftningsåtgärderna framför allt böra taga sikte på anordningar av varaktig natur. Affischer och liknande tillfälliga anordningar äro, såsom utredningen framhållit, av jämförelsevis underordnad betydelse ur landskapsvårdens synpunkt. För deras del ligger faran huvudsakligen däri, att nedskräpning uppkommer, om de få sitta kvar så länge att de slitas i trasor.

Emellertid kunna enligt min mening vägande invändningar göras mot utredningens förslag att lösa den föreliggande lagstiftningsfrågan. Ett system med generellt tillståndstvång synes mig alltför tungrott och omständligt. Med hänsyn till de undantag från tillståndstvånget som utredningen av praktiska skäl funnit nödvändigt att föreslå kan det också ifrågasättas, om förbudsregeln skulle få någon större självständig betydelse. Enligt min uppfattning är huvudsaken att det allmänna får möjlighet att tillse att uppenbart vanprydande anordningar avlägsnas. Och beträffande större delen av vår landsbygd bör detta också vara tillräckligt. För vissa särskilt känsliga områden bör emellertid, liksom hittills, förbud kunna meddelas mot fristående reklamanordningar över huvud. Såväl befogenheten att ingripa mot vanprydande anordningar som rätten att meddela särskilda förbudsförordnanden för vissa områden synes lämpligen böra anförtros åt länsstyrelserna.

Det sagda får icke uppfattas så, som om jag skulle vilja förneka önskvärdheten av att naturskyddssynpunkterna få tillfälle att göra sig hörda redan innan en större anordning för utomhusreklam uppsättes. Jag finner tvärtom synnerligen angeläget att man söker verka för att en sådan ordning genomföres på frivillighetens väg. I anslutning till vad jag föreslagit i fråga om arbetsföretag torde därför böra meddelas föreskrift, att om anord-

ning varom nu är fråga kan på grund av sin storlek eller av annan orsak komma att störa landskapsbilden, samråd bör ske med länsarkitekten innan anordningen anbringas.

Enligt utredningens förslag skulle regeln om tillståndstvång gälla endast beträffande anordning vars syfte är att hänföra till reklam eller propaganda. I betänkanDET har framhållits att genom denna begränsning utslutits bl. a. anslagstavlor för meddelanden angående kommunala angelägenheter eller för tidtabeller över kommunikationer och dylikt. Emellertid är det tydligen även beträffande sådana anordningar önskvärt att de fylla rimliga estetiska krav, och om lagstiftningen utformas i enlighet med vad jag nyss föreslagit, torde det ej heller möta något avgörande hinder att likställa dem med reklamskyltar. Jag förordar därför att de nya bestämmelserna få avse tavlor, skyltar, inskrifter och därmed jämförliga anordningar för reklam, propaganda eller annat liknande ändamål.

Å andra sidan vill jag framhålla att det icke torde vara nödvändigt att — såsom förutsatts i utredningens förslag — ett ingripande mot en vanprydande anordning alltid skall ha formen av ett förbud mot anordningens bibehållande. Det lär stundom kunna vara tillräckligt att ändringar vidtagas i fråga om anordningens storlek, form, färg eller utstyrsel i övrigt i syfte att få den att bättre smälta in i landskapsbilden. Den lämpligaste utvägen synes mig därför vara, att länsstyrelsen får vid vite förelägga anordningens ägare aningen att avlägsna anordningen eller att vidtaga de särskilda åtgärder därmed som länsstyrelsen finner påkallade. Kan upplysning ej vinnas om vem anordningen tillhör, bör föreläggandet i stället kunna riktas mot ägaren av den mark där den är uppsatt. — — —

Frågan, huruvida den som åläggas att borttaga eller ändra en vanprydande anordning skall vara berättigad till ersättning, bör enligt min mening i allmänhet besvaras nekande. Såvida åläggandet avser allenast ändringsarbeten, torde sålunda någon rätt till ersättning aldrig böra medgivas. Kostnaderna för sådana arbeten lära nämligen icke i något fall bli större än att vederbörande bör vara skyldig att tåla förlusten. Därest anordningen måste helt borttagas kan saken ställa sig annorlunda. Om anordningen tillkommit efter den nya lagens ikraftträdande och vederbörande underlåtit att på förhand söka samråd med länsarkitekten eller åsidosatt vid sådant samråd meddelade anvisningar, bör han tydligen få skylla sig själv. Men i andra fall kunna billighetsskäl tala för att gottgörelse lämnas. Framför allt torde så kunna vara fallet, om anordningen tillkommit redan innan den nya lagen trätt i kraft. Även då torde det dock stundom kunna vara berättigat att vägra ersättning, åtminstone om föreläggandet utformas så, att anordningen ej behöver borttagas förrän efter viss respittid.

I enlighet med vad jag sålunda anfört torde det böra stadgas att ersättning för förlust genom föreläggande att avlägsna vanprydande anordning må utgå, om särskilda skäl föranleda därtill. Ersättningens belopp får bestämmas med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter såsom anordningens ålder, dess värde i nedmonterat skick o. s. v. Det bör dock ej kunna

sättas högre än till vad som motsvarar kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande. Någon gottgörelse för förlust i form av minskad försäljning eller motsvarande bör ej komma i fråga. Det torde knappast vara möjligt att konstatera, huruvida sådan förlust verkligen inträder.

Vad slutligen angår frågan om meddelande av särskilda förbudsförordnanden för vissa speciellt känsliga områden torde reglerna därom böra utformas i nära anslutning till bestämmelserna i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande. Enligt nämnda lagrum må förbud ej gälla anordning på byggnad där människor bo eller affär är inrymd. Ett motsvarande undantag torde fortfarande böra göras. Därvid torde emellertid en viss begränsning böra ske, så att undantaget — i överensstämmelse med vad som stadgas i 39 § väglagen — kommer att avse allenast sådan anordning på byggnad som tjänar till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet. Att, såsom utredningen föreslagit, eftergiva kravet på placering å byggnad skulle enligt min mening icke vara lämpligt i nu åsyftade fall.

Förbud varom nu är fråga bör lika litet som för närvarande medföra skyldighet att genast borttaga anordning som tillkommit innan förbudet trädde i kraft. Underhållsåtgärder å sådan anordning böra dock icke få företagas. Dessutom bör självfallet länsstyrelsen lika väl inom förbudsområdet som eljest kunna ingripa mot anordning som finnes uppenbart vanprydande. Detta bör gälla vare sig anordningen tillkommit före förbudets ikraftträdande eller med stöd av den särskilda undantagsregel jag nyss nämnt.»

Motionen II: 667:

I motionen anföres bl. a. följande: »Hur ofta ser man inte att byggnader och byggnaders placering åstadkomma ett förfulande av landskapet som gör betraktaren beklämd. Mest förekommer detta vid tätbebyggelse i utkanterna av städer och småsamhällen eller där annan tätortsbebyggelse skall tillskapas. Enfamiljsbostäder, inte sällan enplansvillor, slängas ut i ett enda gytter ute på öppna åkerfälten utan något som helst skydd för sol och alla vindar. Ibland kanske ej tillgång funnits till annan byggnadsplats, och då har väl nöden tvingat till att använda det öppna åkerfältet, men mycket ofta finnes tillgång till byggnadsplatser i närbelägen och lämplig skogs- eller hagmark med alla dess fördelar, med redan från början bevuxen tomt och med möjlighet att inpassa byggnaderna i en vacker och naturlig inramning. De som bestämma över bebyggelsen, i regel kommunala myndigheter, synas dock ofta sakna all förståelse för naturens skönhetsvärden och lägga uteslutande ekonomiska synpunkter på sin tomtpolitik.»

Särskilda bestämmelser till skydd mot nedskräpning.

Departementschefen:

»Såsom framgått av den redogörelse jag lämnat för remissyttrandena råder på många håll tvekan om lämpligheten av att straffbelägga sådant nedskräpande av naturen med glas, papper, avfall och dylikt som tyvärr alltför ofta förekommer i samband med allmänhetens vistande i naturen. Jag förstår för min del väl denna tvekan och jag erkänner gärna att den ej saknar berättigande. Mest tilltalande vore om man kunde göra straffbestämmelser överflödiga genom att medelst upplysning och propaganda bibringa allmänheten ökad känsla för ansvar och hänsynstagande vid idkandet av friluftsliv. Ett beaktansvärt arbete i sådant syfte bedrivs redan nu av olika organisationer och det bör såvitt möjligt intensifieras. I likhet med utredningen anser jag emellertid icke sannolikt att detta arbete inom rimlig tid skall leda till målet om det ej vinner stöd av bestämmelser i lag. På icke så få människor torde påverkan genom upplysning vara praktiskt taget bortkastad så länge de kunna åberopa att lagen icke stadgar något straff och att det påtalade förfarandet följaktligen måste anses fullt tillåtligt. Enligt min mening tala därför så starka skäl för att vid straffansvar förbjuda nedskräpning i skog och mark att betänkligheterna häremot måste vika. Jag inser väl att det på grund av bevissvårigheter icke torde bli möjligt att i någon större utsträckning ingripa med åtal mot de missförhållanden varom nu är fråga. Men detta torde icke vara nödvändigt och skulle för övrigt ej heller vara önskvärt. Redan blotta vetskapen om tillvaron av ett lagstadgande i ämnet torde vara ägnad att fördelaktigt påverka allmänhetens inställning.

De anmärkningar som vid remissbehandlingen riktats mot avfattningen av utredningens förslag i denna del kunna emellertid enligt min mening icke fränkännas berättigande. Förslaget torde därför böra omarbetas. Den bästa utvägen synes mig vara, att stadgandet helt enkelt formuleras så att envar skall tillse att han ej skräpar ned naturen med glas, papper, avfall eller annat så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för andra. Därmed vinnes bl. a. att skyddet blir gällande även för markägare samt att det blir fullt klart att under stadgandet inbegripas även sådana förfaranden som att med lastbil köra ut sopor och annat bråte på landsbygden och där vräka av det i någon skogsbacke vid vägen.

Överträdelse av nedskräpningsförbudet bör som jag redan framhållit i princip vara belagd med ansvar. Det bör emellertid enligt min mening ej lämpligen komma i fråga att låta straff följa på varje än så obetydlig förseelse. Man bör nöja sig med att inskrida mot sådana förfaranden som mera allmänt bedömas som förkastliga. I enlighet härmed förordar jag att för inträde av straff skall krävas att den ifrågavarande åtgärden varit ägnad att för annan medföra obehag av någon betydenhet eller uppenbar fara för skada till person eller egendom. Någon risk för att verkan av straffbudet

härigenom skall försvagas kan enligt min åsikt icke anses föreligga. Straffet bör, såsom utredningen föreslagit, vara penningböter.

Till förslaget, att den som vållar eller eljest är ansvarig för att ett visst område skräpats ned skall kunna genom vite tillhållas att ställa området i ordning, kan jag i huvudsak ansluta mig. Även för detta fall torde emellertid böra krävas att det är fråga om ett mera påtagligt missförhållande. Enligt min mening bör — i viss anslutning till vad jag föreslagit beträffande straff för nedskräpning — såsom villkor för ingripande uppställas, att för närboende eller andra uppkommit obehag av betydighet eller uppenbar fara för skada till person eller egendom. Tillräcklig anledning att göra undantag för områden som ingå i stadsplan eller byggnadsplan synes mig ej vara för handen.»

Utskottet.

Genom propositionen framläggas förslag till naturskyddslag och till viss mindre ändring i lagen om expropriation. Förslaget till naturskyddslag upp-tager i delvis förändrat skick de nu gällande reglerna i 1909 års lagar angående nationalparker och angående naturminnesmärkens fredande. Förslaget i fråga innehåller dessutom åtskilliga naturskyddsbestämmelser, som icke ha någon motsvarighet i 1909 års lagstiftning. Så öppnas möjlighet till att såsom s. k. naturpark fridlysa område som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är särskilt ägnat att bereda befolkningen rekreation och avkoppling genom umgänge med naturen. Vidare möta i lagförslaget föreskrifter, som vilja skydda landskapsbilden mot att förfulas genom större arbetsföretag eller genom vanprydande skyltar, anslagstavlor och inskrifter. Ytterligare en nyhet i förhållande till gällande rätt består i att förslaget meddelar bestämmelser till skydd mot nedskräpning. Den förordade ändringen i lagen om expropriation innebär att mark skall kunna exproprieras för att avsättas till nationalpark.

Som departementschefen uttalat har den snabba utveckling, som ägt rum på skilda områden, skapat behov av en naturskyddslagstiftning, som bättre än den nuvarande svarar mot tidens anspråk. Detta behov synes vara väl tillgodosett genom förslaget till ny naturskyddslag. I de avseenden, där gällande lagstiftning tett sig otillräcklig, torde sålunda lagförslaget i allmänhet ställa effektiva instrument till naturskyddets förfogande. I samma riktning verkar förslaget om ändring i lagen om expropriation.

Vad angår de närmare förslagen i propositionen vill utskottet här nedan uttala sig om några spörsmål, som beröras av motionsyrkanden eller av annan anledning ägnats särskild uppmärksamhet av utskottet.

Fördelningen av arbetsuppgifterna inom naturskyddet är för närvarande den, att avsättande av område till nationalpark sker genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, medan befogenheten

att fridlysa naturminnesmärken tillkommer vederbörande länsstyrelse samt utrednings- och rådgivningsverksamheten i huvudsak ombesörjes av vetenskapsakademien och olika frivilliga sammanslutningar, främst svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård.

Naturskyddsutredningen, vars betänkande legat till grund för propositionen, föreslog i stort sett icke någon avvikelse från gällande ordning beträffande befogenheten att besluta i naturskyddsärenden. Sålunda skulle frågor angående områdes avsättande till nationalpark avgöras av Kungl. Maj:t och riksdagen, under det att fridlysningsbeslut och därmed jämförliga avgöranden i frågor om landskapsvården och rörande skydd mot nedskräpning skulle ankomma på länsstyrelserna. Emellertid ansågs att det borde finnas ett centralt statligt organ, som hade att övervaka naturskyddsarbetet. I detta syfte förordade naturskyddsutredningen inrättandet av en ny myndighet, kallad statens naturvårdsnämnd. Denna skulle i fortsättningen vara den statliga institution, som svarade för utrednings- och rådgivningsverksamheten, och skulle alltså i detta hänseende närmast övertaga vetenskapsakademiens befattning med naturskyddsfrågor. Under remissbehandlingen av naturskyddsutredningens betänkande blev emellertid förslaget om inrättandet av en fristående naturvårdsnämnd kritiserat av de flesta remissinstanserna. På många håll ansågs det vara att föredraga, att uppgiften som central naturvårdsmyndighet anförtroddes åt något redan bestående ämbetsverk. Denna ståndpunkt intog exempelvis svenska naturskyddsföreningen, som uttalade sig för att det centrala naturskyddsarbetet skulle förläggas till riksantikvarieämbetet. Åsikterna om vilket bestående ämbetsverk som borde komma i fråga såsom dylikt centralorgan voro emellertid ytterst delade bland remissinstanserna.

Propositionen har frångått naturskyddsutredningens förslag på denna punkt. Propositionen föreslår nämligen, att naturskyddsverksamheten organiseras på i huvudsak samma sätt som för närvarande. Utrednings- och rådgivningsarbetet skall sålunda liksom hittills främst omhändervhas av vetenskapsakademien och olika frivilliga sammanslutningar. Vetenskapsakademiens befattning med denna verksamhet skall dock begränsas och anpassas efter den vetenskapliga inriktning, som kännetecknar akademien. Här om har departementschefen närmare anført, att akademien skall medverka vid utformningen av reglementen och ordningsföreskrifter för nationalparkerna, avgiva yttranden i alla större naturskyddsfrågor, där det kan antagas vara av vikt att vetenskapliga synpunkter beaktas, samt föranstalta om vetenskapliga undersökningar av märkliga naturföreteelser och taga initiativ till skyddsåtgärder. Ställningen såsom allmänt sakkunnig naturskyddsinstitution skall enligt propositionen övertagas av svenska naturskyddsföreningen, som regelmässigt skall höras i fridlysningsärenden och andra aktuella naturskyddsfrågor av någon betydelse. Samfundet för hembygdsvård skall utnyttjas såsom rådgivande organ företrädesvis i ärenden, som röra tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna till skydd för landskapsbilden. Slutligen rekommenderar propositionen att hos länsstyrelserna allmänt inrättas

sådana naturskyddsråd, som redan finnas i vissa län. I dessa råd böra enligt propositionen ingå bl. a. representanter för svenska naturskyddsföreningens och samfundets för hembygdsvård lokalföreningar.

Fyra av de fem motioner, som väckts i anledning av propositionen, röra de förslag angående organiserandet av naturskyddsarbetet, för vilka redogörelse nyss lämnats. Vad till en början angår motionerna I: 511 och II: 669 hemställes i dessa, att den allmänna tillsynen över skyddet och vården av naturen anförtros riksantikvarieämbetet. Motionärerna önska följaktligen lösa organisationsfrågan på det sätt som bl. a. svenska naturskyddsföreningen förordat. Till stöd för att propositionen velat i stort sett bibehålla den nuvarande organisationen av naturskyddsverksamheten åberopar departementschefen, att remissyttrandena över naturskyddsutredningens betänkande enligt hans uppfattning tydligt gåve vid handen, att tiden icke vore mogen för att förverkliga planerna på ett statligt centralt naturvårdsorgan. Remissinstansernas synnerligen skiftande ställningstaganden till förevarande spörsmål ha övertygat utskottet om att departementschefens uppfattning är den riktiga. Frågan om ett centralorgan bör alltså även enligt utskottets bedömande få vila, och förevarande motionsyrkanden kunna följaktligen icke tillstyrkas. Skulle erfarenheterna vid tillämpningen av den nya naturskyddslagen styrka det berättigade i tanken på ett centralorgan i en eller annan form, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att åter upptaga denna tanke till övervägande.

I detta sammanhang vill utskottet i likhet med departementschefen betona önskvärdheten av att naturskyddsråd i ökad utsträckning knyts till länsstyrelserna. Länsstyrelserna äga som nämnts för flertalet fall den beslutande befogenheten i naturskyddsärendena. Finge länsstyrelserna över lag biträde av naturskyddsråd med den sammansättning, propositionen rekommenderat, skulle det kunna förväntas, att de flesta naturskyddsfrågor icke löstes utan att allsidig sakkunskap fått medverka vid frågornas beredande. Härigenom skulle naturskyddsråden i viss mån kunna åstadkomma den samordning av naturskyddsarbetet, vilken skulle ha ingått bland uppgifterna för ett centralorgan. Naturligtvis är det likväl angeläget också med ett direkt samarbete mellan de institutioner och sammanslutningar, vilkas verksamhet för naturskyddet omfattar landet i dess helhet. Enligt vad som under hand kommit till utskottets kännedom planeras inom jordbruksdepartementet vissa överläggningar, närmast med svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård, i syfte att främja ett dylikt samarbete. Utskottet vill betona värdet av att sådana överläggningar komma till stånd.

I motionerna I: 512 och II: 668 framföres först önskemålet, att riksdagen måtte uttala sin anslutning till departementschefens här ovan återgivna uttalanden rörande vetenskapsakademiens framtida ställning inom naturskyddet. Vidare påyrkas att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående en omgestaltning av svenska naturskyddsföreningen till ett organ med sådana personella och materiella resurser, att det kunde bedriva ett verkligt effektivt arbete.

Beträffande vetenskapsakademiens ställning inom naturskyddsarbetet har utskottet som framgått icke haft något att erinra mot propositionens förslag till fördelningen av arbetsuppgifterna. Vid sådant förhållande torde icke erfordras något särskilt uttalande för att klarlägga, att utskottet biträder departementschefens uppfattning i detta hänseende.

I fråga om behovet av att svenska naturskyddsföreningen omorganiseras för att rätt kunna fylla sina tilltänkta funktioner inom naturskyddet meddelas i motionerna, att föreningen själv gått i författning om att utarbeta nya stadgar, vilka skulle så långt möjligt i organisatoriskt hänseende tillgodose de nya krav, som komma att ställas på föreningen. I motionerna upplyses tillika, att arbetet med förslag till nya stadgar redan är slutfört och att förslaget inom kort kommer att föreläggas föreningsstämman. En i motionerna intagen redogörelse för innehållet i stadgeförslaget utvisar vidare, att detta anger vilka tjänster och vilken personaluppsättning i övrigt som påfordras av föreningens framtida verksamhet. Mot bakgrunden härav framstå motionsyrkandena om en statlig utredning rörande föreningens behov av personella resurser som svårförståeliga. Ett helt annat spörsmål är det, som avser de materiella resurser, vilka den planerade organisationen kan komma att kräva. Till denna fråga, som eventuellt skulle kunna beröra önskemål om förstärkning av statsanslagen till föreningens verksamhet, har riksdagen emellertid icke att taga ställning i förevarande sammanhang.

Utskottet avstyrker alltså motionerna I: 512 och II: 668 i deras helhet.

Möjligheterna att i orört skick bevara vattenfall, som utmärkas för särskild naturskönhet, ha icke diskuterats i propositionen. Åtskilliga av de nu bestående nationalparkerna, särskilt de i de nordligaste länen, innesluta betydande vattensystem och bereda därigenom skydd även åt vissa vattenfall. Jämväl propositionens regler om nationalparker skapa uppenbarligen vissa möjligheter att skydda vattenfallen, om dessa finnas inom sådana större sammanhängande områden, vilka också ur andra synpunkter böra avsättas till nationalparker. I förgrunden för intresset står emellertid spörsmålet, huruvida den föreslagna lagstiftningen möjliggör ett skydd just för själva vattenfallen. Närmast skulle i så fall bestämmelserna om naturminnen vara tillämpliga. Utskottet ser icke något formellt hinder mot att vattenfall inbegripas under de objekt, sistnämnda bestämmelser kunna skydda. Även om ett vattenfall ligger inom nationalpark eller fridlysts såsom naturminne, skulle det dock kunna tänkas, att dess karaktär förändrades genom vattenbyggnadsföretag utanför det skyddade området. Strävandena att bevara vissa vattenfall bli därför ytterst beroende av om vattenlagens regler rörande byggande i vatten tillmäta naturskyddsintressena något avseende. I viss utsträckning är detta förhållandet. Så gäller bl. a. förbud — med viss dispensrätt för Kungl. Maj:t — mot utförande av byggnadsföretag, där genom detsamma skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad

trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara. Det må i detta sammanhang erinras om vissa av utskottets egna uttalanden i dess av riksdagen godkända utlåtande nr 12/1952 i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen. Utskottet föreslog i nämnda utlåtande, på grundval av ett av vattenlagssakkunniga framlagt förslag, att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas utfärda föreskrifter om ett särskilt förberedande förfarande inför länsstyrelsen i syfte att giva företrädare för allmänna intressen möjligheter att framföra synpunkter vid planläggningen av större företag enligt vattenlagen. Till förmån för sin ståndpunkt i sagda fråga uttalade utskottet bl. a., att »det måste anses som en brist att företag, som inom vidsträckta områden förändra landskapsbilden och kanske nödvändiggöra omfattande befolkningsomflyttningar, planläggas och förberedas utan att de intressen, som på ett kännbart sätt beröras av företaget, få tillfälle att i betryggande former framföra sina synpunkter». Utskottet vill här ånyo betona betydelsen av ett dylikt förberedande förfarande.

Likaväl som de särskilda vattenbyggnadsföretagen behöva få sin planering bl. a. med beaktande av naturskyddsintressena torde erfordras en *allmän* planering, som med hänsyn till omsorgen om landskapsbilden om möjligt undantager de mest natursköna strömfällen från den fortsatta utbyggnaden av landets vattendrag. Frågan om fredandet av vissa större vattenfall var föremål för två motioner vid 1948 års riksdag. I sitt utlåtande nr 36/1948 i anledning av dessa motioner yttrade jordbruksutskottet bl. a., att en inventering av vilka vattenfall som borde avsättas såsom nationalparker lämpligen kunde anstå till dess riktlinjerna för den framtida naturskyddsverksamheten uppdragits. Under utskottsbehandlingen av förevarande proposition har inhämtats att ett antal frivilliga sammanslutningar, däribland svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård, numera bildat en kommitté med uppgift att utarbeta en preliminär förteckning över de vattenfall och sjöar, som ur olika synpunkter, bl. a. vetenskapliga och estetiska, borde förtjäna att fridlysas. Utskottet anser det tacknämligt, att initiativ tagits till detta inventeringsarbete. Resultatet av arbetet bör givetvis ställas till förfogande för de myndigheter som ha att besluta i naturskyddsfrågor.

De föreslagna bestämmelserna till skydd för landskapsbilden vilja som nämnts förhindra, att landskapet förfulas bl. a. genom större arbetsföretag. Bestämmelserna innebära i första hand att innan företag kommer till utförande samråd bör ske med länsarkitekten eller den han anvisar. Företag, som avser bebyggelse, är emellertid uttryckligen undantaget från bestämmelsernas tillämpningsområde. I motionen II: 667 yrkas, att detta undantag skall utgå. Enligt motionären såge man ofta prov på att bebyggelsen förfulade landskapet. Mest vanligt vore detta inom områden, där tätbebyggelse hölle på att uppstå. Motionären nämner som ett exempel, att enfamiljsbostäder »slängas ut i ett enda gytter ute på öppna åkerfälten utan något som helst skydd för sol och alla vindar».

Att byggnadsföretagen undantagits motiverade naturskyddsutredningen bl. a. med att sådana företag av större betydelse för landskapsbilden redan äro underkastade kontroll genom byggnadslagstiftningen. Enligt bestämmelser i byggnadsstadgan skall nämligen fråga om nybyggnad av hotell, sjukhus, fabrik eller annan industriell anläggning underställas länsstyrelsen, som har att pröva att byggnaden ej medför skada å mera väsentliga naturvärden.

Det bör beaktas, att propositionens stadganden rörande arbetsföretag äro begränsade till företag, som komma att *väsentligt* förändra landskapsbilden. Härav följer att, om byggnadsföretagen skulle innefattas under stadgandena, dessa väl skulle ha sin egentliga tillämpning just på de nyss uppräknade större byggnader, vilka kontrolleras enligt byggnadsstadgan. Godtager man, att stadgandena rörande arbetsföretag endast vända sig mot väsentliga ingrepp i landskapet, synes det alltså icke finnas större anledning till erinringar mot nu ifrågavarande undantag.

Låter man övervägandena kring byggnadsföretagens inverkan på landskapsbilden avse även mindre väsentliga förändringar av denna och således även mindre byggnadsföretag, må först erinras om att byggnadsstadgans bestämmelser beträffande hotell, sjukhus och industriell anläggning icke äro de enda, som uppställa villkor för byggnadsinpassande i landskapet. För både städer, vissa stadslignande samhällen och sådana områden å den egentliga landsbygden, för vilka byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts, gäller nämligen över huvud taget, att nybyggnad ej må företagas utan byggnadslov, och en av förutsättningarna för byggnadslov är att byggnadens yttre fyller skäligen anspråk på smak och prydlighet såväl i och för sig som med hänsyn till omgivningen.

Å de vidsträckta områdena av ren landsbygdskaraktär förekommer emellertid i fråga om små och medelstora byggnader, exempelvis bostadshus, icke någon motsvarande prövning av byggnadernas beskaffenhet. Det torde icke heller kunna förnekas, att byggnadernas inpassande i landskapsbilden här och var lämnar åtskilligt övrigt att önska. Samhällsingenjörerna för att åstadkomma förbättringar i detta avseende skulle därför i och för sig vara behöfliga. Denna uppfattning torde jämväl omfattas av departementschefen, som allmänt uttalar, att det naturligtvis i och för sig vore önskvärt, att man kunde skapa garantier för att varje arbetsföretag, som kan öva inverkan på landskapsbilden, före utförandet bleve granskat ur naturskydssynpunkt. Det är emellertid uppenbart, att största försiktighet är påkallad, när det gäller åtgärder som här avses. Denna inställning har varit vägledande vid arbetet med utformandet av propositionens stadganden i detta ämne. Sålunda har man valt att föreslå i första hand ett frivilligt samråd mellan vederbörande företagare och företrädare för landskapsvårdens intressen i stället för regler om ett allmänt tillståndsvång. Byggnadsföretagens undantagande från stadgandena i fråga torde vara att uppfatta som ännu ett uttryck för nämnda försiktighet. Byggnadsverksamheten är ju, delvis på grund av krisförhållandena, redan kringgärdad genom tillstånds-

prövningar av så många skilda slag, att ytterligare ingripanden från det allmännas sida i denna verksamhet icke utan synnerligen starka skäl böra ifrågasättas.

Av här anförda skäl kan utskottet icke tillstyrka slopandet av berörda undantag i propositionens bestämmelser rörande arbetsföretagen. Det kan emellertid synas tveksamt, huruvida icke motionärens önskemål i själva verket avser något annat än en sådan ändring i lagförslaget. Bestämmelserna rörande arbetsföretagen äro riktade mot de särskilda företagen och skulle alltså, om undantaget för byggnadsarbete utginge, gälla varje byggnad för sig. Motiveringen i motionen tyder däremot delvis på att motionären vill beröra frågor, som icke anknyta till de särskilda byggnaderna utan till planeringen av bebyggelsen i stort. Som framgått, gör nämligen motionären gällande, att tätbebyggelse ibland vuxit fram på ett planlöst sätt eller förlagts till olämpliga områden. Redan genom vår lagstiftning om bebyggelseplanering synes det dock vara ganska väl sörjt för att tätbebyggelse icke kommer till stånd i okontrollerade former eller utan varje hänsyn till landskapsbilden. Sålunda gäller enligt byggnadslagen att fråga, huruvida visst område skall få tagas i anspråk för tätbebyggelse, i första hand skall prövas genom översiktlig planering, d. v. s. vid upprättande av region- eller generalplan. Där översiktsplan icke upprättats, skall denna prövning verkställas i samband med detaljplanläggning. För städer och vissa stadsliknande samhällen ifrågakommer härvid företrädesvis stadsplan samt för tätbebyggelse å landsbygden närmast byggnadsplan. Stadsplan eller byggnadsplan får icke fastställas för område, som från allmän synpunkt icke är lämpat för tätbebyggelse, och därvid skall bl. a. beaktas att platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, så långt möjligt skyddas och bevaras. Utöver antydda grundsatser för översiktplaneringen innehåller byggnadslagen ett system av regler, som syfta till att förhindra tätbebyggelse inom område, för vilket detaljplanering ej fastställts. Dessa regler kompletteras av vissa bestämmelser i jorddelningslagen, enligt vilka, innan detaljplan upprättats, avstyckning icke får verkställas så, att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras, olämplig tätbebyggelse eljest kan föranledas eller lämplig planläggning av området motverkas.

Ej heller om motionen bedömes från sist angivna utgångspunkt, kan utskottet sålunda finna, att motionen bör föranleda ändring eller utbyggnad av det framlagda förslaget till naturskyddslag. Motionen avstyrkes alltså.

Utskottet vill slutligen uttala sin särskilda tillfredsställelse över de i propositionen föreslagna bestämmelserna till skydd mot nedskräpning. Som departementschefen yttrat torde redan blotta vetskapen om tillvaron av ett lagstadgande i detta ämne vara ägnad att fördelaktigt påverka allmänhetens uppträdande i skog och mark.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 511 och II: 669 samt II: 667, bifalla förevarande proposition nr 188;

B. att motionerna I: 512 och II: 668 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 november 1952.

På tredje lagutskottets vägnar:

ABEL ANDERSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Carl Eriksson, Eskilsson, Ivar Nilzon, Grym, Näslund*, Boo, Sten och John Johansson;

från a n d r a kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Stjärne, Ericsson i Sörsjön, Andersson i Dunker, Åhman, Andersson i Mölndal, von Seth* och Johansson i Torp*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Andersson* i Dunker.